

TL 4066 Kuzeyin Az Nüfuslu Halkları ve Arktik

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

Arktik Bölgedeki Etnogenez Süreci (2)

Hafta 8.

Hazırlık Soruları:

- **Etnos, sub-etnos, etnografik grup ve etnonim ilişkilerini tarihsel olarak Arktik bölge özelinde tartışın.**

Geniş bir coğrafyaya yayılan farklı Tunguz soy grupları gittikleri bölgelerde sadece farklı gruplarla karışıp kendilerine özgü sosyo-kültürel bölgesel yapılar oluşturmayıp aynı zamanda bu sosyo-kültürel yapılar içerisinde farklı grup bilinçleri geliştirmişlerdir. Sonrasında bu yapılar birer etnonim ile kendini ifade etmeye başladığı gibi farklı gruplarca da aynı şekilde tanımlanmaya başlanmıştır.

Bu etnonimlere daha yakından bakılacak olursa, bu etnonimlerin kullanımlarının gruplar arasındaki sosyo-ekonomik veya sosyo-kültürel özelliklerden kaynaklandığı görülecektir. Diğer bir deyişle gruplar arasındaki sınır “biz ve onlar” sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıklarca inşa edilmektedir.

Örnek olarak otuzlu yıllarda Ohotsk kıyılarında Dolgan, Uyagan, Doyda ve Dudki soy guruplarının birlikte yaşadıkları bölgedeki geyik yetiştiricisi Tunguzlara Oroç denmekte ve idari olarak bu bölgedeki Tunguz toplumu Oroç adı ile idari yapı içerisinde bir halk olarak tanımlanırken, konuştukları dil içinde Oroç dili tanımlaması yapılmaktaydı. Linguistik olarak Oroç dili olarak

nitelendirilen bu dilin aslında bir Tunguz dialekti olan Ol'skogo ağzı olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, Mene etnonimi ise geyik yetiştiricisi Evenler'in yerleşik yaya Tunguzlar için kullandıkları bir isimdir.

Her ne kadar bu iki etnonim günümüzde anlamlarını yitirseler de bu iki etnonimde sosyo ekonomik veya kültürel ayrımlar üzerinden gruplar arasındaki sınırların simgeleridir.

Yerel etnonimlerin oluşum dinamikleri biraz daha incelendiğinde coğrafya ve bölgesel aidiyetlerinde bu yapılar üzerinde etkili olduğu daha net görülecektir. Örnek olarak: Didiginkenel etnonimi Gijigin nehri etrafında yaşayan Tunguzlar, Rassohannel - Rassohin ve Kabenkenel etnonimleri ise Kabe nehri etrafında yaşayan Tunguzlar için kullanılmaktadır.

Bunun dışında dağlı kuzeyli anlamına gelen Dondıtkil' ve yazın Ohotsk kıyılarına göç eden Lamutlarada - Namyatil' – denmekteydi.

Benzer şekilde Lamutlaşmış Yukagirlerin bir bölümü ise Dutke (Yana nehrinin aşağı kısmı ve Alazei nehirlerinde yaşayan bir halk) olarak adlandırılmaktadırlar.

Dutke etnoniminin kökeni ise Evence – Det - Tundura kelimesinden türemiş olup – Dutki - (Detki) yani tundurada yaşayan insanlar anlamındadır. Bu insanlar Evenler için Yukagir olarak tanımlanırken aslında Even – Yukagir karışımı gruplardır.

İlkan etnonimi ise V.İ. İohel'son tarafından - İlkanbey - terimi ile bağlantılı bulunmuştur. Bu etnonim Yana ve İndigrika arasında bulunan Lamutlaşmış

Yukagirler için kullanılmaktadır. 1952 yılında İ.S. Gurviç – İlkan - etnoniminin Aşağı İngiridka nehrinde Buyasir, Del'yan ve Kunkugur lar içinde kullandığını tespit etmiştir. Bunun dışında İlkan, etnonimi Kolima nehrinin aşağı kesimlerinde, Tunguz soy gruplarının ve Yukagir soy gruplarının birlikte yaşadığı gruplar içinde kullanılmıştır.

İlkan etnoniminin kökenine bakıldığında ise Even dilinde - İlkan – Metka yani geyik kulağı, Yukagir dilinde ise - İle – evcil geyik anlamlarına gelmektedir. Bilim adamlarının değerlendirmelerine göre - İlkan - Yukagir ve Tunguz kökenli bir kelime sayılabilir ve anlamı – Geyikli (Olenıy) demektir. Evenk dilinde Bey – İnsan anlamına gelip, - İlkanbey - ise Olenovod geyik yetiştiren anlamına gelmektedir .

Sonuç olarak örneklerde de görüldüğü gibi göç sonucu farklı gruplar ile kurulan yeni ilişkiler ve tekrarlayan pratikler “toplum tasavvurunun” kristalleşmesine ve zaman içerisinde bu yapıların bir etnonim ile anılmasına kadar gitmiştir.

Temel Kaynak

Teziç M.C. Sibirya'da Etnosların ve Alt-Etnosların Oluşumunda Tunguz Soy Gruplarının Rollerini (Evenler, Dolganlar ve Geyik Yetiştiricisi Yakutlar) // Научное обозрение Саяно-Алтая. 2015 № 4 (12). S. 21-35.

Yardımcı Kaynaklar

Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries the social organization of culture difference*, Boston: Little Brown.

Boronoyev, A.O. (2007). Territorial'naya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona, (Pod redakstey d-r filos. nauk

professor. Boronoeva A.O) *Sibirskaya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona*, St. Petersburg: Asterion s.8-17.

El'nitskiye, K. (1895). *Inorodtsı sibiri i sednyeaziatskih vladniye Rossii etnografiçeskiye oçerki*, St. Petersburg, İzdaniye D.D. Poluboyarikova.

Evstigneev, Yu.A. (2003). *Rossiyaskaya Federatsiya narodu i ih podrazdeleniya – kratkiye etnologiçeskiye spravoçik*, İzdatel'stvo St. Peterburgskogo universiteta.

Fenton, S (2003). *Ethicity*, Polity Press Black well Publishing Ltd.

Gumilyev, L.N. (2006). *Etnogeneza . biosfera zamli*, Moskova: Ast; Astrel'.